13.00.00	13.00.06	01.00.00
13.00.01	13.00.07	02.00.00
13.00.02	13.00.08	03.00.00
13.00.03	13.00.09	09.00.00
13.00.04	07.00.00	10.00.00
13.00.05	19.00.00	11.00.00

№4/2025

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogik, psixometodologik va tabiiy fanlarga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 246 sahifa,
15-aprel, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:
Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich
Tarix fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna
Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A`ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Umarova H.O'. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent davlat texnika universiteti, G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti Toshkent temir yo'l muhandislari instituti.

EDITOR-IN-CHIEF:
Qirg‘izboyev Abdug‘affor Karimjonovich
Doctor of Historical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne’matovna
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G‘. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Umarova H.O‘. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma’murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O‘zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali Oliy attestatsiya komissiyasining 26-08-2024 yildagi №11-05-4381/01-Kengash tavsiyasiga ko‘ra, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo‘yicha ekspert kengashi tavsiyasi (29-10-2024-y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (30-10-2024-y., №10/24); OAK Rayosatining qarori (31-10-2024-y., №363/5).

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali

26.06.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669245 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

XXI asr tibbiyot atamashunosligi va unga ta'rif 12
Achilov Muzaffar Norquliyevich

"4K" modeliga asoslangan ta'limda interaktiv metodlar va texnologiyalardan foydalanish usullari 15
Boltayeva Hulkar Mardonqul qizi

Oliy ta'lim muassasalari kafedrasi faoliyati samaradorligini oshirishda pedagogik risklarni boshqarish mexanizmi 18
Djalalov Baxromjan Begmurzayevich

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda liderlik sifatlarini shakllantirishning pedagogik aspektlari 24
Djumayeva Dildora Isroilovna

Urma zarbli cholg'ular turlari va ularda ijro etish usullari 27
Egamkulov Oybek Altmishevich

Umuminsoniy va diniy qadriyatlarni yoshlarimiz ongiga singdirishda dialektikaning roli 31
Ergasheva Guzal Maxkambayevna

Bo'lg'usi tarbiyachilarda ijtimoiy intellektni shakllantirish zamon talabi 34
Ermatova Gulnoz Pirimovna

Boshlang'ich ta'lim tarbiya fanida o'yin texnologilardan foydalanish metodikasi 37
Farsaxonova Dilafruz Rizaxonovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonining yo'nalishlari va usullari ... 41
Kulboyeva Dilnoza Abdug'ofurovna

Kurash sport turiga qiziquvchi ayollarning motivatsiya va o'z-o'zini anglash darajasi 44
Mamaraimova Ra'no Usmanovna

The Teaching of Oral Production in the FFL Classroom: Linguistic and Psychological Difficulties 48
Narzulloyeva Dilfuza Bahriddin qizi

Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini teatrlashtirilgan faoliyat asosida rivojlantirish 54
Nurmatova Iroda Toxtasinovna

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarida kasbiy kompetentlikni shakllantirishda pedagogik amaliyotning o'rni 56
Shamiyeva Manzura Fayzullayevna

Globallashuv jarayonida o'quvchilarning aksiologik kompetensiyalarini shakllantirish 59
Siddikov Baxtiyor Saidkulovich

4-sinf o'quvchilariga maqollar ma'nosini tushuntirish usullari 63
Suvonova Shohida Murodullo qizi

Kasbiy rivojlanish soatlarining pedagogik va psixologik asoslari 69
Temirova Rushana Ravshan qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-hissiy ko'nikmalarni shakllantirish mazmuni 73
Teshabayeva Zamira Sobirovna, Abdulatipova Mehribon Qahramon qizi

Boshlang'ich sinf tabiiy fan darslarida STEAM yondashuvi va xalqaro baholash dasturlari 76
Usmonova Zulfiya Ilxomovna

Bo'lajak o'qituvchilarda konfliktologik kompetentlikning shaxs sifatlariga aloqadorligi 79
Muxammadiyeva Xadicha Karomatovna

Русская документальная проза как отражение прошлого и настоящего общества 82
Дустова Ирода Шукрулло кизи

Размышления о возникновении человеческих эмоций 86
Умарова Навбахор Шокировна, Зарипова Нигинабону Фахритдиновна

Проблемы регулирования терминов в языкознании 89
Курбанова Гузаль Абдурахимовна

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Педагогические основы формирования интереса дошкольников к изучению иностранного языка в игровой среде 93
Курбанова Назира Низомиддиновна

Mexanika fanining rivojlanish tarixi 97
Esanov Nuriddin Qurbonovich

Эффективность использования личностно-ориентированной технологии обучения в учебном процессе 100
Намозова Манзура Муродовна

O'spirinlik davridagi depressiv holatlarni psixodiagnostika va psixokorreksiya qilish usullari 104
Bannayev Maxamadin Sotvoldiyevich

Talabalarda axborot madaniyatini shakllantirish metodikasi 109
Radjabova Gulnoza Bahromovna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining madaniy xilma-xillikni inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish usullari 113
Saffarova Mohidil Axmadovna

Adabiy til va shevalar o'rtasidagi leksik tafovutlar: kelib chiqish sabablari va rivojlanish xususiyatlari 116
Qurbonova Asal O'tkirovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini CALP yondashuvi asosida o'qish savodxonligini oshirish 119
Ahmadjonova Mushtariy Bahodirjon qizi

Kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishda bo'lajak mutaxassisning kasbiy kompetentligi 121
Artikova Nodira Shavkat qizi

Yusuf Xos Hojibning axloqiy qarashlarini shakllanishining tarixiy-ijtimoiy omillari 125
Berdaliyeva S. D.

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy madaniyatini shakklantirish prinsiplari 128
Ibragimova Shaxnoza Tulqinovna

Boshlang'ich sinflarga matematika o'qitish jarayonida ko'rgazmali qurollardan foydalanib dars samaradorligini oshirish 132
Mardonov Eshim Muratovich, Xushvaqtov Ali Ashurovich, Narzullayeva Muxlisa Rustam qizi

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-ijodiy faoliyatini takomillashtirish 135
Misirova Nodira Tovbayevna, Ergasheva Madina Qahramon qizi

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida 6-7-yoshli bolalarni maktabga tayyorgarlik monitoringini tashkil etish 139
Ortiqova Gulhayo Erkinboy qizi

-ayotgan bo'lsa shaklining lisoniy xususiyati va uning o'zgarishi 142
Safarov Firuz Sulaymonovich

Sharq mutafakkirlarining pedagogik ta'limotlari va qarashlarida tarbiyaning ma'naviy, axloqiy negizlari 145
Xalilov Farhod Furqat o'g'li, Ibodullayeva Dildora Shukrulla qizi

Anvar Obidjon ijodining tadrijiy takomiliga doir mulohazalar 148
Mamatalimov Zafar Mamaraimovich

Patologik fiziologiya fanini o'qitishda it texnologiyalarining o'rni 152
Abdirashidova Gulnoza Ablakulovna, Mavlyanova Umida Nematovna, Sobirova Ra'no Tulqin qizi

Bo'lajak o'qituvchilarning kognitiv kompetentligini rivojlantirishda motivatsion yondashuvning o'ziga xos jihatlari 156
Abdumanopov Muhammadsodiq Muhammadyusuf o'g'li

The Role of Mass Media as a Tool in Teaching English Vocabulary to Young Learners 159
Dadaxonova Dilnavoz Zafarjon kizi

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ta'lim va tarbiya jarayonlarida bolalarning refleksiv faoliyatini rivojlantirish 164
Dilorom Xomidova

Boshlang'ich sinf o'quvchilari tarbiyasida ota-onalar bilan hamkorlikni tashkil etish metodikasi 169
Fayziyeva Madinabonu Sohibjon qizi

O'zbek yosh oilalarida nikohning dastlabki yillarida oilaviy nizolarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari 173
Hakimova Nargiza Djavlievna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Tarbiyalanuvchilarni nutq madaniyatiga o'rgatishda tarbiyachi nutqi va unga qo'yiladigan talablar 176
Kazieva Turg'unoy Tursunboevna, Abdullayeva Kamola Erkin qizi

Ikki tilli o'quv lug'atlari tuzishning lingvodidaktik asoslari
(ingliz va o'zbek tillari negizida yaratilgan ikki tilli lug'atlar misolida) 179
Oqboyeva Zulfiya Bobonazarovna

Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi 183
Saidova Mohinur Jonpo'latovna, Bo'ronova Nigora Umar qizi

Modern Opportunities for the Integration of Technologies Into the
Media and their Role in Improving the Efficiency of the Media..... 187
Salim Doniyorov

Chizma geometriya va muhandislik grafikasi darslarida talabalarning mustaqil
ta'lim olish ko'nikmasini rivojlantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish 192
Sheraliyev Sanjarbek Karimberdiyevich

Теории и модели выбора брачного партнера 197
Абдумуталова Мадина Абдумалик кизи

Maktabgacha ta'lim muassalarida autsorsingdan foydalanish masalalari 203
Kasimova Gulyar Axmatovna

Arxitektura fanlarini o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari 209
Astanov Tolib Muxtarovich

Talabalarda tadqiqotchilik qobilyatlari 212
Saidakbarova Nigora

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalar hamkorligini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari 216
Tuxliyev Muslim Sherzod o'g'li

Искусственный интеллект в смешанном обучении 220
Хикматов Нодир Назимджанович

The Literary Translation in English and its Linguistic Issues 224
Ravshanova Ziyoda Qahramon qizi, Egamberdiyev Javlonbek Saynabi o'g'li

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning bilim darajasini oshirishda ilg'or xalqaro pedagogik tajribalarni
integratsiyalash: zamonaviy yondashuvlar, metodologiyalar va samaradorlik tahlili 229
G'afurov Mirzo Ulug'bek Majidovich

Leksikologiya va uning nazariy asoslari 232
G'anibayeva Bayyan Sharipbay qizi

Olimpiya ta'limini shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida tashkil etish..... 236
Qodirov Jurabek Mamatsimonovich

Turizmda ta'limni samarali tashkil etishning pedagogik shartlari 239
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna

Autizmning kelib chiqish sabablari va Rett sindromi..... 243
Xakimova Zulhumor Xakimovna

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI VA OTA-ONALAR HAMKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI

Tuxliyev Muslim Sherzod o'g'li
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti
NTM Maktabgacha ta'lim kafedrasi dotsenti (PhD)

Annotatsiya: Hozirgi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'zgarishlar va yangiliklar joriy etilmoqda. Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'zlarining shakllanishi va rivojlanishida uzoq yo'lni bosib o'tgan bolalar bog'chasi va oila o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning barcha xilma-xil shakllaridan foydalanish imkoniyatiga ega. Ota-ona va maktabgacha ta'lim tashkiloti bir-birini almashtira olmaydi. Davomiylikning muhim sharti ota-ona va maktabgacha ta'lim tashkiloti o'rtasida ishonchli ishbilarmonlik aloqalarini o'rnatish bo'lib, uning davomida ota-onalar va tarbiyachi-pedagogning ta'lim pozitsiyasi moslashtiriladi. Bunday munosabatlarning asosini ota-ona va maktabgacha ta'lim tashkiloti o'rtasidagi o'zaro munosabatlar shakllari tashkil etadi.

Kalit so'zlar: ta'lim, tarbiya, ota-ona, hamkorlik, pedagogik jarayon, bola o'yini.

Abstract: Modern preschool educational institutions have the opportunity to use all the various forms of interaction between the kindergarten and the family, which have come a long way in their formation and development. Parents and preschool institutions are not interchangeable. An important condition of continuity is the establishment of reliable business relations between parents and preschool educational institutions, during which the educational positions of parents and educator-pedagogues are adjusted. The basis of such relations is formed by the forms of mutual interaction between parents and preschool institutions.

Key words: education, parenting, cooperation, pedagogical process, children's play.

Аннотация: Современные дошкольные образовательные учреждения имеют возможность использовать все разнообразные формы взаимодействия детского сада и семьи, прошедшие долгий путь в своем становлении и развитии. Родители и детский сад не являются взаимозаменяемыми. Важным условием преемственности является установление надежных деловых отношений между родителями и дошкольным образовательным учреждением, в ходе которых корректируется воспитательная позиция родителей и воспитателя-педагога. Основу таких отношений составляют формы взаимодействия родителей и дошкольного образовательного учреждения.

Ключевые слова: образование, воспитание детей, сотрудничество, педагогический процесс, детская игра.

KIRISH

Bolani har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda uning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi muhim hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolaning kelgusida umumiy o'rta ta'lim maktabida muvaffaqiyatli o'qishi, balki hayotiy o'rnining shakllanishi ham ma'naviy-axloqiy tarbiyasi darajasiga bog'liq. Maktabgacha yosh davrida oilada va maktabgacha ta'limda tashkil etilgan ta'lim va tarbiya jarayonlarida bolaning shaxsiyati shakllanadi, ya'ni tashabbuskorlik, tashkilotchilik, ijtimoiy-madaniy faollik, faol muloqotga kirishuvchanlik, mustaqillik, mas'uliyat, javobgarlik kabi asosiy shaxsiy fazilatlar shakllanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bolalarni tarbiyalash insonning eng qadimgi faoliyatidir. Qadim zamonlarda u san'at bilan taqqoslangan. Tarixiy manbalarga murojaat qiladigan bo'lsak, yosh avlod tarbiyasida oila birlamchi bo'lganligi haqida ko'plab dalillar mavjud. Inson rivojlanishi jarayonida bolalarga g'amxo'rlik qilish, ularning jismoniy va aqliy rivojlanishi alohida funksiyaga aylandi va oiladan tashqari ta'lim muassasalari shakllana boshladi. Shuni ta'kidlash kerakki, ko'p asrlar davomida oilaning farzand tarbiyasidagi o'rni birinchi darajali ahamiyatga ega [2, 146-b].

Maktabgacha ta'lim sohasining yetakchi olimalaridan F.R. Qodirovaning fikricha: "Bolalarning rivojlanishi va tarbiyalanishining yosh bilan bog'liq davrlarida faoliyatning turli xillari yonma-yon bo'ladi va o'zaro ta'sir ko'rsatadi, lekin bunda ularning roli bir xil bo'lmaydi: har bir bosqichda faoliyatning yetakchi turi ajratiladi, unda bolaning rivojlanishidagi asosiy yutuqlar namoyon bo'ladi. Har bir faoliyat ehtiyoj, sabablar, faoliyat maqsadi, mavzui, vositalari, buyumlar bilan amalga oshiriladigan harakatlar va nihoyat, natija bilan ajralib turadi", – deya maktabgacha yoshdagi bolalar faoliyati ularning yosh bosqichlariga xos ravishda takomillashib borishini ta'kidlaydi [1, 139].

Bugungi kunda pedagogik jamoa va ota-onalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga katta e'tibor berilmoqda. Ota-onalar ta'lim xizmatlarining mijozlariga aylangan zamonaviy o'zgaruvchan sharoitlarda o'zaro ta'sir sifatini boshqarishning o'ziga xos xususiyatlarini tushunish uchun "o'zaro ta'sir" tushunchasining mohiyatini ko'rib chiqish muhimdir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-son[1] qarorida: "Ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish bolalarning rivojlanganligi darajasini va ularning umumiy boshlang'ich ta'limga tayyorligini, shuningdek, ularning ijtimoiy-madaniy, shaxsiy, hissiy, nutqiy, jismoniy va ijodiy rivojlanishini baholash asosida amalga oshirilishi lozim. Bunda bolalarda Vatanga muhabbat hissini, oilaga, o'z xalqining milliy, tarixiy, madaniy qadriyatlariga hurmat, atrof-muhitga nisbatan ehtiyotkorona munosabatni shakllantirishga alohida e'tibor qaratilishi lozim", deb ta'kidlangan. Maktabgacha ta'limda bolaning xulq-atvorini rivojlantirishning asosiy sharti – qoidalarni bolalarga yetkazish, ularda mavjud bo'lgan talablarning mazmuniy-mantiqiyligini tushunishdir, deb hisoblanadi. Shuningdek, guruhni tartibga solish, bolalarning ongli o'zlashtirishi, ularni faol mehnatga jalb qilish, g'oyaviy tuzilmaga bo'lgan qiziqarli tadbirlarni tashkil etish zarur.

Sh. Shodmonovaning fikricha, kishi hayotining dastlabki faoliyatidagi eng oddiy turi – undagi shaxsiy qobiliyatlar, xususiyatlar, imkoniyatlar asosida ma'lum bir munosabatni rivojlantirishda asos bo'lib xizmat qiladi [4, 39-b.].

Bolani har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda uning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi muhim hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolaning kelgusida umumiy o'rta ta'lim maktabida muvaffaqiyatli o'qishi, balki hayotiy o'rnining shakllanishi ham ma'naviy-axloqiy tarbiyasi darajasiga bog'liq. Maktabgacha yosh davrida oilada va maktabgacha ta'limda tashkil etilgan ta'lim-tarbiya jarayonlarida bolaning shaxsiyati shakllanadi, ya'ni tashabbuskorlik, tashkilotchilik, ijtimoiy-madaniy faollik, faol muloqotga kirishuvchanlik, mustaqillik, mas'uliyat, javobgarlik kabi asosiy shaxsiy fazilatlar shakllanadi.

Bolalarni tarbiyalash insoniyatning eng qadimgi faoliyatidir. Qadim zamonlarda u san'at bilan taqqoslangan. Tarixiy manbalarga murojaat qiladigan bo'lsak, yosh avlod tarbiyasida oila birlamchi bo'lganligi haqida ko'plab dalillar mavjud. Inson rivojlanishi jarayonida bolalarga g'amxo'rlik qilish, ularning jismoniy va aqliy rivojlanishi alohida funksiyaga aylangan va oiladan tashqari ta'lim muassasalari shakllana boshlagan. Shuni ta'kidlash kerakki, ko'p asrlar davomida oilaning farzand tarbiyasidagi o'rni birinchi darajali ahamiyatga ega bo'lgan [5, 146-b.].

Maktabgacha ta'lim sohasining yetakchi olimalaridan F. R. Qodirovaning fikricha: "Bolalarning rivojlanishi va tarbiyalanishining yosh bilan bog'liq davrlarida faoliyatning turli xillari yonma-yon bo'ladi va o'zaro ta'sir ko'rsatadi, lekin bunda ularning roli bir xil bo'lmaydi: har bir bosqichda faoliyatning yetakchi turi ajratiladi, unda bolaning rivojlanishidagi asosiy yutuqlar namoyon bo'ladi. Har bir faoliyat ehtiyoj, sabablar, faoliyat maqsadi, mavzusi, vositalari, buyumlar bilan amalga oshiriladigan harakatlar va nihoyat, natija bilan ajralib turadi", deya maktabgacha yoshdagi bolalar faoliyati ularning yosh bosqichlariga xos ravishda takomillashib borishini ta'kidlaydi [3, 135].

Bugungi kunda pedagogik jamoa va ota-onalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga katta e'tibor berilmoqda. Ota-onalar ta'lim xizmatlarining mijozlariga aylangan zamonaviy o'zgaruvchan sharoitlarda o'zaro ta'sir sifatini boshqarishning o'ziga xos xususiyatlarini tushunish uchun "o'zaro ta'sir" tushunchasining mohiyatini ko'rib chiqish muhimdir. "O'zaro ta'sir" tushunchasini S. I. Ojegov ikki fenomen o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ya'ni fikr, g'oyalar, his-tuyg'ular va tajriba almashish jarayoni, deb hisoblaydi.

Umuman olganda, bu tushunchaning turlicha talqinlari uning ta'rifiga turlicha yondashuvlar bilan bog'liq. Falsafiy nuqtai nazardan I. T. Frolov o'zaro ta'sirni "jarayon" atamasi orqali ko'rib chiqadi: "...jismlarning bir-biriga o'zaro ta'sir qilish jarayoni, ularning holatini o'zgartirishning eng umumiy, universal shaklidir" [3, 444-b.].

Falsafiy ensiklopedik lug'atda V. Ye. Kemerov "o'zaro ta'sir" atamasini "kategoriya" va "tushuncha"ning an'anaviy falsafiy asoslari orqali tavsiflaydi. O'zaro ta'sir deganda u hodisalar va obyektlarning bir-biriga ta'sir qilish xususiyatini, ularning o'zaro bog'liqligini, o'zgarishini belgilaydigan falsafiy kategoriyani tushunadi; shuningdek, turli obyektlar orasidagi munosabatlarni tushunish uchun "o'zaro ta'sir" toifasidan foydalanishni taklif qiladi. Biroq bu talqinlar M. N. Nedvetskaya [1, 51-b.] tomonidan sezilarli takomillashtirishni talab qiladi, chunki o'zaro ta'sir faqat subyektlarning faoliyati bilan chegaralanib qolmaydi, balki subyektlar va obyektlarning bir-biriga bilvosita ta'sirini, ularning birgalikda mavjudligini ham o'z ichiga oladi.

1 https://www.lex.uz/uz/docs/-4327235

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ-595-son[2] Qonunining 36-moddasi maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilariga bag'ishlangan bo'lib, unga ko'ra: "Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari quyidagilardan iborat: maktabgacha bo'lgan yoshdagi bola; bolaning qonuniy vakillari; pedagog xodimlar". Ushbu qonunda "bolalarni Vatanga muhabbat, mehnatga, o'z xalqining milliy, tarixiy, madaniy qadriyatlariga, shuningdek umuminsoniy qadriyatlarga hurmat bilan munosabatda bo'lish, atrof-muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo'lish ruhida tarbiyalashi...; oilada bolaning har tomonlama rivojlanishi, ta'lim va tarbiya olishi uchun zarur shart-sharoitlarni ta'minlashi shart", deb belgilab qo'yilgan.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila o'rtasidagi o'zaro munosabatlar muammolariga bag'ishlangan ishlarni tahlil qilib xulosa qilishimiz mumkinki, tadqiqot mualliflari ta'lim tashkiloti zimmasiga muvaffaqiyatli o'zaro hamkorlik uchun katta mas'uliyat yuklaydilar, shu bilan birga ularning samaradorligi uchun mas'uliyatni yetarli darajada hisobga olmaydilar. Shuni ta'kidlash kerakki, oilaning tarbiyaviy funksiyasining buzilishining sababi – ota-onalarning tegishli bilim va ko'nikmalarga ega emasligi, ota-onalar o'rtasidagi ta'limga yondashuvlar bo'yicha nizolar va boshqalarning ta'lim jarayoniga aralashuvidir.

Shunday qilib, ota-ona va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasidagi munosabatlarning asosi – samarali hamkorlikdir. Mahalliy maktabgacha pedagogikaning shakllanishi va rivojlanishining butun bosqichida davlat va oilaviy ta'limning o'zaro ta'siri barkamol shaxsni shakllantirishning asosi sifatida tan olinadi. Bu haqda L. G. Bogoslavets, N. A. Vinogradova, A. G. Gogoberidze, O. I. Davidova, R. P. Desheulina, N. V. Dodokina va boshqalar o'z asarlarida yozadilar. XXI asr tarbiyachi-pedagoglari esa bu masalaga katta e'tibor berishadi. Ota-ona va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasidagi o'zaro munosabatlar bolalarning har tomonlama rivojlanishiga, ularning aqliy va ma'naviy muvozanatiga qaratilgan bo'lishi kerak.

O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida aytilishicha, maktabgacha ta'lim muassasasini modernizatsiya qilish – maktabgacha ta'limning yangi sifatiga erishishni anglatadi: "maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama intellektual, ma'naviy-axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish" yo'nalishlari belgilangan [8].

TAHLIL VA NATIJALAR

Oila va maktabgacha ta'limning o'zaro ta'siri g'oyalari V.A. Suxomlinskiy asarlarida kuzatilgan. U shunday deb yozgan edi: "Maktabgacha yoshda bola o'zini deyarli butunlay oila bilan identifikatsiya qiladi, o'zini va boshqa odamlarni, asosan, ota-onasining mulohazalari, baholari va harakatlari orqali kashf etadi va tasdiqlaydi" [4–82-b.]. Maktabgacha ta'lim tashkilotining oila bilan aloqasi mustahkam bo'lsa, pedagoglar va ota-onalar o'rtasida ishonch va hamkorlik aloqalari o'rnatilsa, ta'lim-tarbiya oldidagi vazifalarni muvaffaqiyatli hal etish mumkin. V.A. Suxomlinskiyning so'zlariga ko'ra, bolalar bilan ishlashdan oldin ularning oilasi va yashash sharoitlari o'rganilishi lozim. Muallif "maktabgacha ta'lim tashkiloti – oila ta'limi" tushunchasini kiritib, uni to'laqonli xalq ta'limi deb atagan. "Ota va onaning faol ishtirokisiz, kattalar va bolalarning doimiy ma'naviyatini boyitmasdan turib, natijaga erishib bo'lmaydi" [5–83-b.].

O'zaro ta'sir ta'lim-tarbiya muassasasi ichidagi bo'linmalarning eng yaqin mikrojamiyat bilan o'zaro munosabatlari orqali ta'lim maqsadlariga erishishning ustuvor mexanizmi, jamoada shaxsni samarali tarbiyalash sharti, kasbiy tayyorgarlik va moslashuv omili sifatida tushuniladi. Ta'kidlash mumkinki, ta'lim muassasasi va oila o'rtasidagi o'zaro munosabatlar masalalari maktabgacha ta'lim pedagogikasida ko'rib chiqilgan [3–21-b.].

"Pedagogik o'zaro ta'sir" tushunchasi V.I. Zagvyazinskiy asarlarida tushuntirilgan [103–53-b.]. Tadqiqotchi buni "ko'p komponentlardan: o'quv va tarbiyaviy faoliyat, ta'lim va tarbiya maqsadlari bilan shartlangan va vositachilik qiluvchi didaktik, tarbiyaviy va ijtimoiy-pedagogik o'zaro ta'sirlardan tashkil topgan murakkab jarayon" deb hisoblaydi. Pedagogik o'zaro ta'sir faoliyatning barcha turlarida mavjud: kognitiv, mehnat, ijodiy. Pedagogik o'zaro ta'sirning asosini inson ijtimoiy hayotining boshlanishi bo'lgan hamkorlik tashkil etadi.

O'zaro ta'sirni o'rganishda "Hamkorlik pedagogikasi" alohida rol o'ynadi, bunga SH.A. Amonashvili, I.P. Volkova, Ye.N. Ilina, V.F. Shatalova va boshqalarning faoliyati yordam berdi. Keyinchalik bu fanning yangi yo'nalishi – "o'zaro ta'sir pedagogikasi" ning rivojlanishini belgilab berdi. Ushbu yo'nalish vakillaridan biri Ye.V. Korotayeva pedagogik o'zaro ta'sirlarning xilma-xilligini ajratib ko'rsatadi, ular quyidagicha tavsiflanadi [4–49-b.]: destruktiv, restrektiv, restruktiv, konstruktiv. Tarbiyachilar tomonidan o'zaro munosabatlarning bir turini tanlashga subyektiv yoki obyektiv omillar ta'sir qiladi.

Ye.V. Korotayevaning ta'kidlashicha, maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila o'rtasidagi konstruktiv pedagogik hamkorlikni rivojlantirish jarayonini boshqarish mumkin, yangi boshqaruv omillarini izlash muhim ilmiy vazifa deb hisoblanishi mumkin. Muallif hamkorlik sifatini oshirishga qaratilgan sinergiyaning quyidagi muhim xusu-

2 https://www.lex.uz/uz/docs/-4646908

siyatlarini aniqlaydi: qadriyat yo'nalishlari, o'zaro ta'sirdagi pozitsiya, motivatsiya, hissiy ko'rinishlar, qo'shma harakatlarni tashkil etish, ma'lumot almashish.

Tadqiqotimiz kontekstida maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlariga e'tibor qaratishimiz kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Aytilganlarni sarhisob qilar ekanmiz, shuni ham ta'kidlash kerakki, biz maktabgacha ta'lim muassasasi va ota-onalar o'rtasidagi strategik hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradigan ilmiy, uslubiy va didaktik ta'minot quyidagilarni o'z ichiga oladi: ilmiy va amaliy konferensiyalar, pedagogik o'qishlar, tematik uchrashuvlar, ijodiy ishlarning sharhlari, ilmiy, pedagogik va boshqa adabiyotlar tahlili, tanlovlar, fan oyliklari, maxsus kurslar va o'zgartirilgan dasturlarni ishlab chiqish, shuningdek, o'z mahorati va tajribasidan unumli foydalanish imkoniyatlari. Bolani har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda uning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi muhim hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolaning kelgusida umumiy o'rta ta'lim maktabida muvaffaqiyatli o'qishi, hattoki hayotdagi o'rnining shakllanishi ham ma'naviy-axloqiy tarbiyasi darajasiga bog'liq. Maktabgacha yosh davrida oilada va maktabgacha ta'limda tashkil etilgan ta'lim-tarbiya jarayonlarida bolaning shaxsiyati shakllanadi, ya'ni tashabbuskorlik, tashkilotchilik, ijtimoiy-madaniy faollik, faol muloqotga kirishuvchanlik, mustaqillik, mas'uliyat, javobgarlik kabi asosiy shaxsiy fazilatlar rivojlanadi.

Bolalarni tarbiyalash insoniyatning eng qadimiy faoliyatlaridan biridir. Qadim zamonlarda u san'at bilan taqqoslangan. Tarixiy manbalarga murojaat qiladigan bo'lsak, yosh avlod tarbiyasida oilaning birlamchi bo'lganligi haqida ko'plab dalillar mavjud. Insoniyat rivojlanish jarayonida bolalarga g'amxo'rlik qilish, ularning jismoniy va aqliy rivojlanishi alohida funksiyaga aylangan va oiladan tashqari ta'lim muassasalari shakllana boshlagan. Shuni ta'kidlash kerakki, ko'p asrlar davomida oilaning farzand tarbiyasidagi o'rni birinchi darajali ahamiyatga ega bo'lib kelgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Yusupova P. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi.
2. Hasanboyeva O.I. va boshqalar. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Ilm-Ziyo.
3. Zunnunov A. Pedagogika tarixi. – Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. – Toshkent, 2004.
4. Inomova M. Oilada bolalarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU.
5. Hasanboyeva O. Oila pedagogikasi. – Toshkent: Aloqachi.
6. Djurayeva B.R., Tojiboyeva H.M., Nazirova G.M. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning zamonaviy tendensiyalari. – Toshkent: O'zPFTTI nashriyoti.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani Kumushkon ko'chasi, 26-uy.